

CHẤT VẤN VÀ TRẢ LỜI CHẤT VẤN trong hoạt động của Hội đồng Nhân dân

■ HÀ VĂN HOÀ (*)

1. Thực trạng hoạt động chất vấn trong hoạt động của HĐND các cấp từ 1999 đến nay

Chất vấn là một trong những hình thức giám sát quan trọng của đại biểu Quốc hội và đại biểu Hội đồng nhân dân (HĐND). Quyền chất vấn của đại biểu HĐND được ghi nhận trong Điều 112 Hiến pháp 1992 (sửa đổi): "Đại biểu HĐND có quyền chất vấn Chủ tịch HĐND, Chủ tịch và các thành viên khác của Ủy ban nhân dân (UBND), Chánh án Tòa án nhân dân, Viện trưởng Viện Kiểm sát nhân dân và thủ trưởng các cơ quan thuộc UBND. Người bị chất vấn phải trả lời trước HĐND trong thời hạn luật định". Quy định này cũng được ghi nhận trong Điều 41 Luật Tổ chức HĐND và UBND năm 2003 "Đại biểu Hội đồng nhân dân có quyền chất vấn Chủ tịch Hội đồng nhân dân, Chủ tịch và các thành viên khác của Ủy ban nhân dân, Chánh án Tòa án nhân dân, Viện trưởng Viện Kiểm sát nhân dân và thủ trưởng các cơ quan chuyên môn thuộc Ủy ban nhân dân cùng cấp. Người bị chất vấn phải trả lời về những vấn đề mà đại biểu Hội đồng nhân dân chất vấn".

Như vậy, chất vấn theo quy định của pháp luật là quyền của cá nhân đại biểu HĐND, quyền này được thực hiện tại các kỳ họp của HĐND và giữa các kỳ họp. Trên thực tế, quyền này chủ yếu được thực hiện trong các kỳ họp và khi đó hoạt động chất vấn của đại biểu HĐND được coi như là một hoạt động giám sát của HĐND.

Trong những năm qua, hoạt động của HĐND nói chung và hoạt động giám sát của HĐND thông qua hình thức chất vấn và trả lời chất vấn đã và đang đáp ứng được yêu cầu thực tế đặt ra, đặc biệt hình thức chất vấn tại kỳ

họp của HĐND ngày càng sôi nổi hơn, chất lượng hơn, được đông đảo cử tri quan tâm. Theo báo cáo của các tỉnh, thành phố trong cả nước, đại biểu HĐND các cấp đã có: 75.434 chất vấn (trong đó cấp tỉnh có 2.927, cấp huyện có 14.118 và cấp xã có 58.398 chất vấn). Số lượng chất vấn ngày càng tăng nhất là ở cấp tỉnh, cụ thể: trung bình một kỳ họp của HĐND cấp tỉnh thường có 5 đến 10 chất vấn, cá biệt một số tỉnh có tới 30 ý kiến chất vấn (1).

Nội dung chất vấn rất phong phú liên quan đến tất cả các lĩnh vực của đời sống xã hội: phát triển kinh tế, an ninh, quốc phòng, tổ chức bộ máy nhà nước, thi hành Hiến pháp, pháp luật, các nghị quyết của HĐND, đặc biệt là một số vấn đề phức tạp mà nhiều đại biểu và cử tri cùng quan tâm như chống tham nhũng, buôn lậu, quản lý ngân sách, đất đai, đầu tư xây dựng kết cấu hạ tầng, y tế, giáo dục... Phần lớn các chất vấn được trả lời thẳng vào vấn đề, rõ ràng, đủ thông tin để HĐND đưa ra kết luận về các vụ việc đáp ứng được yêu cầu của người chất vấn. Nhiều địa phương bố trí cho các phương tiện thông tin đại chúng (truyền thanh, phát thanh, truyền hình) trực tiếp đưa tin về phiên khai mạc, bế mạc, phiên họp có nội dung chất vấn để nhân dân theo dõi. Tính đến tháng 3/2005, đã có khoảng 90% HĐND cấp tỉnh triển khai truyền hình trực tiếp các phiên họp đó, bảo đảm quyền đưa tin, thông tin của các phương tiện thông tin đại chúng như quy định của Điều 9 Luật Tổ chức HĐND, UBND năm 2003: "các cơ quan thông tin, báo chí ở địa phương được mời dự phiên họp công khai của HĐND; phiên họp khai mạc, chất vấn và trả lời chất vấn, bế mạc có thể được phát thanh, truyền hình trực tiếp". Điều đó không chỉ góp phần tuyên truyền nội dung của kỳ họp của HĐND nói chung mà còn tạo điều kiện để nhân dân tham gia giám sát

(*) Trường Chính trị Quảng Ninh

hoạt động của HĐND, của đại biểu HĐND một cách thuận lợi, hiệu quả đồng thời cũng là biện pháp để nâng cao trách nhiệm của đại biểu đối với cử tri trong chất vấn và trả lời chất vấn.

Nhiều địa phương còn thiết lập đường dây nóng tạo điều kiện để nhân dân trong quá trình theo dõi trực tiếp hoạt động chất vấn tại kỳ họp, có thể điện thoại đến yêu cầu giải thích, làm rõ những nội dung cần quan tâm. Chính vì vậy, chất lượng hoạt động chất vấn được cả người chất vấn và người trả lời chất vấn coi trọng, cử tri tại địa phương rất phấn khởi và đồng tình với cách thức này. Có địa phương, mời cử tri đến dự với tư cách là quan sát viên kỳ họp như kỳ họp thứ 4 HĐND TP Hà Nội khóa XIII (khai mạc vào 2/8/2005), lần đầu tiên mỗi quận, huyện trên địa bàn thành phố được mời một cử tri đến dự với tư cách quan sát viên kỳ họp. Thời gian dành cho việc trả lời kiến nghị của cử tri và chất vấn của đại biểu HĐND sẽ được dành trọn một ngày, tăng gấp đôi so với các kỳ họp trước. Cũng là lần đầu tiên tại các kỳ họp, HĐND sẽ ra nghị quyết về việc giải quyết các kiến nghị của đại biểu và cử tri.

Thông qua hoạt động chất vấn tại kỳ họp của HĐND, nhiều vụ việc tổn động như giải quyết khiếu nại, tố cáo; một số vụ việc tiêu cực trong thu chi tài chính, quản lý đất đai, xây dựng điện, đường, trường, trạm ở địa phương được làm rõ nội dung, nguyên nhân, trách nhiệm của cá nhân, tổ chức cụ thể. Trong nội dung trả lời chất vấn, người bị chất vấn phải trình bày biện pháp khắc phục, giải quyết nếu có sai phạm để đại biểu và cử tri tiếp tục giám sát việc sửa chữa đó. Có thể nói, để phiên chất vấn đạt hiệu quả đòi hỏi phẩm chất, năng lực, trí tuệ và bản lĩnh không chỉ của người chất vấn mà còn của người bị chất vấn. Thông qua hoạt động chất vấn, đức, tài, trách nhiệm của người đại biểu thể hiện rất rõ. Điều đó sẽ là cơ sở để bãi miễn những đại biểu không đủ tiêu chuẩn, không thực sự đại diện cho nguyện vọng, ý chí của cử tri.

Tuy nhiên, việc chất vấn của đại biểu HĐND và trả lời chất vấn vẫn còn một số vấn đề cần tiếp tục nghiên cứu và có những giải pháp hữu

hiệu để nâng cao hiệu quả của hoạt động này trong quá trình xây dựng nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa ở nước ta hiện nay. Cụ thể:

Một là, một số đại biểu HĐND chưa phân biệt rõ mục đích giữa câu hỏi chất vấn, câu hỏi thông thường. Chất vấn, theo từ điển tiếng Việt có nghĩa là câu hỏi và yêu cầu phải giải thích rõ ràng, đây là câu hỏi không chỉ yêu cầu trả lời một cách rõ ràng, chính xác theo nội dung câu hỏi mà còn mang tính quy trách nhiệm đối với cá nhân tổ chức có liên quan đến chức năng, nhiệm vụ được giao. Vì vậy, người đại biểu cần chú ý sử dụng quyền chất vấn của mình đúng mục đích, đúng vấn đề cần làm rõ, tránh trường hợp đưa ra chất vấn nhưng câu trả lời đã có sẵn trong một số báo cáo tại kỳ họp, hoặc câu hỏi có liên quan đến nhiều cá nhân, tổ chức dẫn đến việc trả lời không cụ thể, đùn đẩy, né tránh. Có trường hợp, đại biểu chọn vấn đề chất vấn chưa sát với yêu cầu bức xúc của địa phương còn sa vào những sự vụ vụn vặt hoặc mang tính tìm hiểu, thậm chí có những chất vấn nhằm thoả mãn mục đích cá nhân. Bên cạnh đó, vẫn còn nhiều đại biểu thiếu trách nhiệm với cử tri, cả nhiệm kỳ không phát biểu ý kiến trong các kỳ họp, không có một chất vấn nào phản ánh những bức xúc của cử tri.

Thứ hai, pháp luật hiện hành quy định người bị chất vấn chỉ gồm một số đối tượng như đã viện dẫn. Thực tế, có một số vấn đề đại biểu HĐND quan tâm liên quan trực tiếp đến những cá nhân, tổ chức khác trên địa bàn. Nếu vấn đề đó được họ trả lời sẽ cụ thể hơn, chính xác hơn và nhanh chóng hơn. Thí dụ, việc cho vay vốn xoá đói giảm nghèo của một số ngân hàng, việc cung cấp điện của các chi nhánh điện... Điều này làm giảm hiệu quả của hoạt động chất vấn của đại biểu HĐND.

Thứ ba, thời gian dành cho chất vấn và trả lời chất vấn thường quá ngắn chưa đáp ứng yêu cầu. Thực tế, lượng thời gian thường không quá một buổi trong khi đó ở nhiều địa phương hàng loạt vấn đề bức xúc của cử tri, của đại biểu cần được giải đáp và có biện pháp khắc phục kịp thời, tránh gây ra những điểm nóng. Trong nhiệm kỳ 2004-2009, một số HĐND cấp tỉnh

mới nâng thời gian chất vấn và trả lời chất vấn lên gấp đôi (một ngày) nhưng vẫn chưa đủ để giải quyết triệt để những chất vấn đã được lựa chọn trả lời tại kỳ họp.

Thứ tư, một số nội dung trả lời chất vấn do chưa chuẩn bị kỹ hoặc né tránh, chưa nêu cao tinh thần tự phê bình nhìn thẳng vào bản chất sự việc, tìm ra nguyên nhân, chỉ ra trách nhiệm cá nhân, chưa trả lời trúng yêu cầu, có trường hợp trả lời chất vấn chỉ tập trung nêu nguyên nhân khách quan của vụ việc, đùn đẩy trách nhiệm hoặc có nhận sai phạm, khuyết điểm nhưng chưa có biện pháp khắc phục để HĐND xem xét và giám sát thực hiện. Vẫn còn HĐND chưa làm đúng, làm đủ các thủ tục sau chất vấn như biện pháp xử lý đối với người bị chất vấn không thực hiện lời hứa, không nghiêm túc thực hiện những kiến nghị của đại biểu, của HĐND; hoặc thường trực HĐND không chuyển, chuyển chậm văn bản "về việc thực hiện những vấn đề đã hứa, tiếp thu, ghi nhận tại kỳ họp trước" của người bị chất vấn đến các đại biểu HĐND theo quy định của Điều 53, Quy chế hoạt động của HĐND ban hành kèm theo Nghị quyết số 753/2005/NQ-UBTVQH11 ngày 2/4/2005 của Ủy ban Thường vụ Quốc hội khóa XI.

Thứ năm, năng lực điều hành của một số chủ tọa kỳ họp yếu, điều này ảnh hưởng rất lớn đến hiệu quả của hoạt động chất vấn. Trong suốt kỳ họp, vai trò của chủ tọa rất quan trọng, trong buổi chất vấn có thể có nhiều tình huống phức tạp diễn ra nếu chủ tọa không kiểm soát, định hướng, điều hành được thì hiệu quả kỳ họp nói chung, hoạt động chất vấn sẽ không cao. Vì vậy, đòi hỏi chủ tọa phải được các ban tham mưu tổng hợp các yêu cầu chất vấn và lựa chọn những vấn đề thực sự cần thiết ưu tiên thực hiện trước, đồng thời chủ tọa phải linh hoạt, nhanh nhạy trong điều hành, trong trường hợp cần thiết có thể dùng quyền của mình yêu cầu người bị chất vấn tập trung đi thẳng vào vấn đề, định hướng nội dung trọng tâm cần làm rõ.

2. Kiến nghị

Để nâng cao chất lượng, hiệu quả chất vấn và trả lời chất vấn trước mắt cũng như lâu dài cần thực hiện tốt một số nội dung cơ bản sau đây:

- Cần có chính sách, cơ chế để xây dựng đội ngũ cán bộ nói chung, đại biểu HĐND các cấp nói riêng đáp ứng mục tiêu của Đại hội X của Đảng đề ra: có bản lĩnh chính trị vững vàng, có đạo đức, lối sống lành mạnh, không quan liêu, tham nhũng, lãng phí; có tư duy đổi mới, sáng tạo, có kiến thức chuyên môn, nghiệp vụ đáp ứng yêu cầu của thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hoá, hiện đại hoá; có tinh thần đoàn kết, hợp tác, ý thức tổ chức, kỷ luật cao và phong cách làm việc khoa học, tôn trọng tập thể, gắn bó với nhân dân. Tích cực đào tạo, bồi dưỡng trình độ, năng lực, phẩm chất chính trị cho đại biểu HĐND các cấp, đây là cơ sở quan trọng nhất để đại biểu nâng cao kỹ năng chất vấn như việc chọn đúng vấn đề cần chất vấn, cách đặt câu hỏi chất vấn... Đồng thời cũng là biện pháp để nâng cao năng lực của người bị chất vấn, giúp họ có thể trả lời chính xác, nhanh chóng yêu cầu đặt ra.

- Sửa đổi Luật tổ chức HĐND và UBND theo hướng quy định rộng hơn quyền chất vấn của đại biểu HĐND đối với một số đối tượng cần được chất vấn. Ví dụ ở cấp tỉnh, giám đốc sở có rất nhiều quyền, sử dụng nhiều kinh phí, nhưng nếu không phải là thành viên UBND, không phải do HĐND tỉnh bầu hoặc phê chuẩn thì không phải trả lời chất vấn của đại biểu HĐND. Do đó, cần bổ sung qui định "thủ trưởng cơ quan chuyên môn của UBND phải trả lời chất vấn của đại biểu HĐND cùng cấp", "Đổi mới và hoàn thiện chế độ bầu cử, thực hiện bầu cử có số dư, mở rộng quyền tiến cử và tự ứng cử, giới thiệu nhiều phương án nhân sự trong bầu cử..." theo tinh thần của Nghị quyết Đại hội X (4-2006) của Đảng. Đồng thời, thời gian chất vấn cần được dành thêm thỏa đáng, hình thức chất vấn, cụ thể chế tài về việc trả lời chất vấn (trả lời không đúng yêu cầu, không đúng thời gian quy định, không thực hiện việc sửa chữa, khắc phục sai phạm và kiến nghị của HĐND) nhằm khắc phục tính hình thức trong việc trả lời chất vấn. Phát biểu ý kiến tại kỳ họp thứ 2, khóa XIII của HĐND TP. Hà Nội, nguyên Thủ tướng Phan Văn Khải nhấn mạnh chất vấn của HĐND cần tiến hành thường xuyên, linh hoạt hơn, "Ngoài

việc chất vấn tại các kỳ họp của HĐND thành phố, các Ban thuộc HĐND có thể chất vấn các thành viên UBND và người đứng đầu các sở, ban, ngành của thành phố về những vấn đề nổi cộm trong đời sống xã hội thủ đô mà đông đảo nhân dân quan tâm để kịp thời có cách giải quyết. Các cuộc chất vấn nên có đại diện cử tri tham dự và tạo điều kiện cho đồng bào thủ đô theo dõi qua các phương tiện thông tin đại chúng. Như vậy, hoạt động chất vấn của đại biểu HĐND không dồn tụ vào hai kỳ họp thường lệ hàng năm của Hội đồng mà được tiến hành thường xuyên linh hoạt hơn, góp phần tăng cường sự hiểu biết và phối hợp kịp thời giữa HĐND và UBND thành phố".

- Liên hệ chặt chẽ với nhân dân, tăng cường tiếp xúc cử tri trước kỳ họp của đại biểu. Kinh nghiệm của những đại biểu có nhiều chất vấn có chất lượng trong nhiệm kỳ trước và nhiệm kỳ 2004-2009 cho thấy đây là một hoạt động rất cần thiết cho đại biểu. Nhân dân, cử tri có trăm tai, nghìn mắt nên có rất nhiều thông tin bổ ích, phản ánh nguyện vọng, bức xúc của mình để đại biểu chất vấn, xử lý thông tin đó, lựa chọn những nội dung quan trọng, cấp thiết để chất vấn tại kỳ họp. Trả lời phỏng vấn VietNamNet ngày 18/3/2004, ông Đặng Văn Khoa đại biểu HĐND TP.Hồ Chí Minh khoá VI khẳng định: Cơ sở của những ý kiến, câu hỏi chất vấn tại kỳ họp của HĐND chính là từ cuộc sống của người dân, từ những thông tin do người dân cung cấp. Đây là những thông tin rất nóng hổi, xác thực với những điều đang diễn ra chung quanh cuộc sống người dân, nó phản ánh những tâm tư, nguyện vọng của người dân. Thí dụ những vụ việc tiêu cực ở làm cống hộp (P.3, Bình Thạnh, P.15, Q.10). Chính người dân là những người cung cấp những thông tin, hình ảnh, đưa đại biểu đi thực tế tại hiện trường... Vì vậy, mối liên hệ với người dân là nguồn sống của người đại biểu, tách rời mối liên hệ đó người đại biểu không thể sống và làm tròn trách nhiệm của mình. Tất nhiên, người đại biểu phải biết chất vấn, biết xử lý những nguồn thông tin đó trên sự nhạy cảm, sự hiểu biết của mình, và có sự kết hợp với các cơ quan quản lý nhà nước.

- Để nội dung trả lời chất vấn có chất lượng, yêu cầu chất vấn cần phải được ban thư ký kỳ họp tổng hợp và phải được chuyển sớm đến người bị chất vấn để họ có đủ thời gian cần thiết chuẩn bị. Do đại biểu làm kiêm nhiệm hoặc năng lực yếu, nên việc chất vấn giám sát của một số đại biểu HĐND mới chỉ là nêu vấn đề, "gãi ngoài da" mà chưa đặt câu hỏi chất vấn đi vào bản chất bên trong của vấn đề. Khi hỏi cần đưa ra được thông tin, chứng cứ nhất định (phim, ảnh, tài liệu) về sai phạm của cơ quan, cá nhân được chất vấn, nhất là những vấn đề liên quan đến xây dựng cơ bản.

- Tăng cường phát thanh, truyền hình trực tiếp các phiên họp có nội dung chất vấn để cử tri theo dõi, nhận xét, đánh giá đại biểu của mình hoặc có những yêu cầu cần thiết. Thực tế, những địa phương nào làm tốt công việc này chất vấn và trả lời chất vấn mang lại hiệu quả cao hơn.

Biện pháp quan trọng cho các nhiệm kỳ tiếp theo là phải nâng cao trình độ, năng lực, phẩm chất của từng đại biểu HĐND bằng cách lựa chọn những người thực sự tiêu biểu, ưu tú giới thiệu để cử tri bầu vào HĐND mỗi nhiệm kỳ. Luật Bầu cử đại biểu HĐND năm 2003 quy định cụ thể 5 tiêu chuẩn cơ bản của người đại biểu, trong đó cần quan tâm tiêu chuẩn về phẩm chất, trí tuệ, bản lĩnh, sự dũng cảm của người đại biểu trước những sai trái của đại biểu khác, và của chính mình cần phải sửa chữa khuyết điểm mà đại biểu khác nêu lên. Chỉ với phẩm chất chính trị tốt, bản lĩnh, trí tuệ đó, người đại biểu mới hoàn thành được nhiệm vụ mà cử tri giao phó. Đồng thời, để các đại biểu thực hiện quyền chất vấn được tốt hơn, cần tính toán nâng cao tỉ lệ, người không phải là cán bộ, công chức trong cơ cấu đại biểu. Khi không chịu sự ràng buộc trong quan hệ quản lý, các mối quan hệ ngang, dọc trong bộ máy chính quyền, đại biểu HĐND thực hiện quyền đại biểu chủ động, tích cực hơn.

Ghi chú:

(1) Báo cáo của UBTV Quốc hội tại Hội nghị toàn quốc về tổ chức và hoạt động của HĐND và UBND ngày 19/3/2003 tại Hà Nội.